

سياسة إيران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

سياسة إيران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

ريبر عثمان محمد قاضي

reberkazisaid@gmail.com

قسم العلاقات الدولية - الدبلوماسية، كلية العلوم السياسية، جامعة دهوك، إقليم كردستان - العراق

الأستاذ الدكتور نوزاد عبد الله شكري

email@gmail.com

قسم العلاقات الدولية والسياسية، كلية العلوم السياسية، جامعة صلاح الدين - أربيل، إقليم كردستان - العراق

الكلمات المفتاحية: إيران، إقليم كردستان، الشراكة، القوات بالوكالة، العراق، المصالح.

كيفية اقتباس البحث

قاضي , ريبر عثمان محمد , نوزاد عبد الله شكري , سياسة إيران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟,مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، آيار ٢٠٢٦, المجلد: ١٦, العدد: ٥

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

Registered في مسجلة في

ROAD

Indexed في فهرسة في

IASJ

Iran's policy towards the Kurdistan Region: Partnership or transformation into a proxy force

Ribar Osman Mohammed Qazi

reberkazisaid@gmail.com

Department of International Relations - Diplomacy, College of Political Science, University of Duhok, Kurdistan Region - Iraq

Professor .D .Nawzad Abdullah Shukri

email@gmail.com

Department of International and Political Relations, College of Political Science, University of Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region - Iraq

Keywords : Iran, Kurdistan Region, Partnership, Proxy Forces, Iraq, Interests.

How To Cite This Article

,Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, May 2026, Volume:16, Issue 5.

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Summary:

The study analyzes relations between Iran and the Iraqi Kurdistan Region, focusing in particular on whether Iran should have friendly relations with the Iraqi Kurdistan Region or treat it as a proxy force. Iran's foreign policy in Iraq has developed since 2003, with the main goal of strengthening the Shiite position and exerting political, economic and military influence on Iraq. Iran has created several proxy groups to protect its interests and put pressure on its enemies. The study focuses on the reasons for the increased political, economic and military pressure of Iran and militias close to its regime against the Kurdistan Region, the most obvious of which was after the 2017 referendum, which intensified the conflict between the United States and Iran. This research has been

conducted according to the descriptive-analytical approach, by analyzing the available information about Iran-Iraq relations in general and Iran-Iraq Kurdistan Region relations in particular. The results of the research indicate that Iran is very interested in making the Iraqi Kurdistan Region a proxy force belonging to it in the region, as opposed to having common friendly relations, which have taken serious steps for this purpose, not only by proxy forces Shiites close to her have tried to attract local national forces to implement the project. This research has been conducted according to the descriptive-analytical approach by analyzing the available information about Iran-Iraq relations in general and Iran-Kurdistan Region in particular, which has tried to provide a blind understanding of the factors that shape relations between Iran and the region Kurdistan, based on various sources such as academic research, reports of political research centers, journalistic publications and statements of political officials.

المخلص:

تُحلل هذه الدراسة العلاقات بين إيران وإقليم كردستان العراق، مُركزةً بشكل خاص على ما إذا كان ينبغي لإيران إقامة علاقات ودية مع إقليم كردستان العراق أم التعامل معه كقوة بالوكالة. تطورت السياسة الخارجية الإيرانية في العراق منذ عام ٢٠٠٣، بهدف رئيسي هو تعزيز الموقف الشيعي وممارسة نفوذ سياسي واقتصادي وعسكري على العراق. وقد أنشأت إيران العديد من الجماعات بالوكالة لحماية مصالحها والضغط على أعدائها. تركز الدراسة على أسباب تزايد الضغوط السياسية والاقتصادية والعسكرية لإيران والمليشيات المقربة من نظامها على إقليم كردستان، والتي كان أبرزها بعد استفتاء عام ٢٠١٧، الذي زاد من حدة الصراع بين الولايات المتحدة وإيران. وقد أُجري هذا البحث وفقاً للمنهج الوصفي التحليلي، من خلال تحليل المعلومات المتاحة حول العلاقات الإيرانية العراقية بشكل عام، وعلاقات إقليم كردستان العراق مع إيران بشكل خاص. وتشير نتائج البحث إلى أن إيران مهتمة جداً بجعل إقليم كردستان العراق قوة تابعة لها في المنطقة، بدلاً من إقامة علاقات ودية مشتركة، والتي اتخذت خطوات جادة لهذا الغرض، ولم يقتصر الأمر على القوات بالوكالة فحسب، بل حاول الشيعة المقربون منها استقطاب القوى الوطنية المحلية لتنفيذ هذا المشروع. أُجري هذا البحث وفقاً للمنهج الوصفي التحليلي من خلال تحليل المعلومات المتاحة حول العلاقات الإيرانية العراقية بشكل عام، والعلاقات الإيرانية الكردية بشكل خاص، والتي سعت إلى تقديم فهم شامل للعوامل التي تشكل العلاقات بين إيران ومنطقة كردستان، استناداً إلى مصادر مختلفة مثل البحوث الأكاديمية، وتقارير مراكز البحوث السياسية، والمنشورات الصحفية، وتصريحات المسؤولين السياسيين.

سیاسة ایران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

سیاسهتا ئیران بهرامبەر هه‌رێما کوردستانی: هه‌فیشکی یان گوهورین بۆ هه‌زه‌کا پرۆکسی

ریبرعوسمان محمد قازی

پشکا په‌یوه‌ندی نافه‌وه‌له‌تی - دبلوماسی، کولێژا زانست سیاسی، زانکویا دهوك، هه‌رێما

کوردستانی. عێراق (reberkazisaid@gmail.com)

پرۆفیسۆر. د. نه‌وزاد عه‌بدوڵلا شکرێ

پشکا په‌یوه‌ندییه‌ نێوده‌وه‌له‌تییه‌کان و سیاسی، کولێژا زانست سیاسی، زانکویا زانکوی

سه‌لاحه‌دین-هه‌ولێر، هه‌رێما کوردستانی. عێراق (email@gmail.com)

پۆخته:

ئه‌ف فیه‌ کۆلینه‌ شروقه‌ کرنا په‌یوه‌ندییه‌ د نافه‌را ئیران و هه‌رێما کوردستانا عێراقی دکه‌ت، ب تایبه‌تی سه‌رنجی د ئیخه‌ته‌ ل سه‌ر ئه‌وی چه‌ندی، کو ئایا ئیرانی دقیت په‌یوه‌ندییه‌ دوستانه‌ ل گه‌ل هه‌رێما کوردستانا عێراقی هه‌بن یان زێ دقیت وه‌کو هه‌زه‌کا پرۆکسی ره‌فتاری ل گه‌لدا بکه‌ت. فیه‌ کۆلین زنده‌باری ئاماژه‌دان ب سیاسه‌ت و به‌رژه‌وه‌ندییه‌ ئیرانی ل ده‌قه‌ری، ب هویری سیاسه‌تا ده‌رغه‌ یا ئیرانی ل عێراقی باسدکه‌ت ب تایبه‌تی کو پشته‌ی سالای ۲۰۰۳ ئی گه‌شه‌ کردنه‌کا زور بخو‌فه‌دی، کو ئارمانجا سه‌ره‌کی یا ئیرانی به‌یژکرنا پنگه‌هی شیعیه‌یان و ئه‌نجامدانا کاریگه‌رییا سیاسی و ئابووری و سه‌ربازی ل سه‌ر عێراقی، د ئه‌فی چوارچو‌فه‌یدا ئیرانی چه‌ندین گرۆپین پرۆکسی دروستکرینه‌ و بۆ پاراستنا به‌رژه‌وه‌ندییه‌ی خۆ و فشار ئیخه‌ستنه‌ سه‌ر دوژمنین خۆ بکارده‌نیته‌. ئه‌ف فیه‌ کۆلینه‌ ب شیوه‌یه‌کی تایبه‌ت تیشکی دئیخه‌ته‌ ل سه‌ر هوکارین زنده‌بوونا گوشارین سیاسی، ئابووری و سه‌ربازی یین ئیرانی و میلشیاتین نێزیک رێژما ئه‌وی دژی هه‌رێما کوردستانی، که‌ دیارترین هه‌رش ژ ئه‌وان پشته‌ی رێفراندوما سالای ۲۰۱۷ ئی بوو کو ب توندبوونا مملانی د نافه‌را ئه‌مریکا و ئیرانییدا رویدایه‌، ئه‌ف فیه‌ کۆلینه‌ ل دویف ریبازا وه‌سفی - شروقه‌ کاری هاتیه‌ ئه‌نجامدان، ب ریکا شروقه‌ کرنا زانیارییه‌ به‌رده‌ست ده‌رباره‌ی په‌یوه‌ندییه‌ ئیرانی و عێراقی ب شیوه‌یه‌کی گشتی و په‌یوه‌ندییه‌ ئیران و هه‌رێما کوردستانا عێراقی بر شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی. ده‌رئه‌نجامین فیه‌ کۆلین گه‌هشتی ئاماژه‌ ب ئه‌وی چه‌ندی دکه‌ن کو ئیرانی هه‌زه‌کا زور هه‌یه‌ کو هه‌رێما کوردستانا عێراقی بکه‌ته‌ هه‌زه‌کا پرۆکسی یا سه‌ر ب ئه‌وئغه‌ ل ده‌قه‌ری، به‌روفاژی هه‌بوونا په‌یوه‌ندییه‌ی دوستانه‌ یین هه‌قه‌ش، کو بۆ ئه‌فی ئارمانجی پینگه‌فین رژد هافیتینه‌ نه‌ ب تی ژ لای هه‌ژین پرۆکسی یین شیعیه‌ یین نێزیک ئه‌وی به‌لکو هه‌ولا راکیشانا هه‌ژین نیشتمانی یین نافخۆبی یین هه‌رێما کوردستانی بۆ جیه‌جیکرنا ئه‌فی پرۆژه‌ی وی دایه‌. په‌یفین سه‌ره‌کی: ئیران، هه‌رێما کوردستانی، هه‌فیشکی، هه‌ژین پرۆکسی، عێراق، به‌رژه‌وه‌ندی.

پیشه‌کی

په‌یوه‌ندییه‌ د نافه‌را ئیران و هه‌رێما کوردستانی د چه‌ندین ده‌ه‌ ساله‌یین بووریدا د قوناغین جودا و ئالۆزدا ده‌رباز بووینه‌، کو تیکه‌لیه‌ک د نافه‌را هه‌فه‌یما نییا کورتخایه‌ن و مملانییا به‌رژه‌وه‌ندییه‌ی ستراتیژی بخو‌فه‌گرته‌، پشته‌ی ژنافچوونا رێژما عێراقی ل سالای ۲۰۰۳ ئی، ئیرانی رۆله‌کی مه‌زن ل عێراقی گه‌ریه‌ ب ئارمانجا مسوگه‌رکرنا بالاده‌ستییا پنگه‌هاته‌یا شیعیه‌یان و په‌ره‌پیدانا کاریگه‌رییه‌ی خۆ ل سه‌ر ئاستی سیاسی و ئابووری و سه‌ربازی ل عێراقی. ئه‌فی سیاسه‌تا به‌رفره‌ه‌ خوازی کاریگه‌رییا راسته‌وخۆ ل سه‌ر په‌یوه‌ندییه‌ی خۆ ل گه‌ل هه‌رێما کوردستانی هه‌بوویه‌، یاکو وه‌ک قه‌واره‌یه‌کی نیمچه‌ سه‌ربه‌خۆ د ده‌وله‌تا عێراقیدا خۆ چه‌سپاندیه‌ و

هولدهت سیاسته‌کا دهرفه یا هه‌فسه‌نگ ل گهل لایه‌نین هه‌ریمی و نافده‌وله‌تی به‌یره‌وبکه‌ت.

دیاره پشقی ساللا ۲۰۰۳ ئی فشارین ئیرانی ل سهر هه‌ریمما کوردستانی زیده‌تر لیه‌اتینه ب تایبه‌تی پشقی ساللا ۲۰۱۰ ئی ئیرانی ژ لایئ سیاسی و سه‌ربازری و ئابووریقه فشارین زور ل سهر هه‌ریمما کوردستانی داناینه. مه‌به‌ستا سه‌ره‌کی یا ئە‌فان فشاران ئە‌و بوو هه‌ریمما کوردستانی بکه‌فیته ل ژیر کاریگه‌رییا سیاست و ئە‌جیندایین ئیرانی ل عیراقی و ده‌قه‌ری، ب تایبه‌تی وه‌سا یا دیاربوو کو ئیرانی نه د قیا ب شیوه‌یه‌کی هه‌فسه‌نگ و ل سهر بنه‌مایئ به‌رژه‌وه‌ندیین هه‌قبه‌ش سه‌رده‌ری ئیرانی گهل هه‌ریمما کوردستانی بکه‌ت، به‌لکو زیده‌تر فیایه هه‌فشیوه‌ی عیراقی و گرۆپین میلیشیاتان بکه‌ته هه‌زه‌کا پرۆکسی یا خو و بو به‌رژه‌وه‌ندیین خو ل سهر ئاستی عیراقی و ده‌قه‌ری بکاربه‌نینت، له‌ورا ئە‌ف چه‌نده بوویه ئە‌گه‌ر په‌یوه‌ندیین هه‌ریمی به‌ره‌ف گرژی و ناکوکیین توند بچن، گرژی و ناکوکیین د نافه‌را هه‌ردوو لاینداژی د میانا ئە‌نجامدانا ریفراوندومیدا زیده‌تر ب روھنی به‌رچاف بوون کو ئیرانی نه ب تخی ب توندی دژایه‌تیا ئە‌فی پرسئ دکر، به‌لکو راسته‌وخو به‌غدا و هه‌رین خو یین پرۆکسی بو هه‌ر شکرنی ل سهر هه‌ریمما کوردستانی هاندان، زیده‌باری ئە‌فی چه‌ندی ل دویف کوردستانی، به‌رپرئین ئیرانی و سوپایئ قودس ب شیوه‌یه‌کی راسته‌وخو سه‌ره‌رشتیا شه‌ری دکر.

ژ لایه‌کی دیقه ئیرانی رۆله‌کی سه‌ره‌کی د تیکدانا په‌یوه‌ندیین د نافه‌را هه‌ریم و به‌غدا کریه، ب تایبه‌تی ل سهر ده‌می سه‌رۆکتیا نوری ئە‌لمالکی هه‌تا دگه‌هیته حکومه‌تا محمه‌د شیع سودانی کو به‌رده‌وام بوویه ئە‌گه‌ری توندکرنی د نافه‌را هه‌ریم و به‌غدا کو ئیرانی رۆله‌کی سه‌ره‌کی د هاندانا به‌غدا گه‌ریه بو فشار ئیخستنی ل سهر هه‌ریمی و هه‌ولدان بو ئە‌وی چه‌ندی هه‌ریمما کوردستانی وه‌ک قه‌واره‌یه‌کی فیدرالی نه‌مینیت و وه‌ک پارێزگه‌هه‌ک سه‌رده‌ری ل گهل به‌هتته‌کرن، بو ئە‌فی مه‌به‌ستی ئیرانی هه‌می ئامرازین سیاسی، ئابووری، یاسایی، سه‌ربازی، دژی هه‌ریمما کوردستانی بکارئیناینه.

ئە‌ف قه‌کۆلینه هه‌ولدهت ب شیوه‌یه‌کی کویر بچیته د ناف سروشتی ئە‌فان په‌یوه‌ندیان و شروقه‌کرنا ئە‌وی خو‌بخوویی بکه‌ت یا کو ب ئە‌فان په‌یوه‌ندیان هاتیه‌ دان، ب تایبه‌تی گرنگیدان ب ئە‌وی چه‌ندی کو هه‌ریمما کوردستانی ببیته هه‌زه‌کا پرۆکسی بو ئیرانی.

ئاریشا قه‌کۆلینی

سه‌ره‌رای هه‌ولین هه‌ریمما کوردستانی بو په‌یره‌وکرنا سیاسته‌کا دوستانه و هه‌فسه‌نگ ل گهل ئیرانی و وه‌لاتین ده‌قه‌ری، ب تایبه‌تی پشقی ئیمزاکرنا ریککه‌فتنا ئیمناهی ل گهل به‌غدا و ته‌هرانی و قه‌کرنا ده‌رگه‌هین ئابووری بو کۆمپانیین ئیرانی، به‌لی ئیران یا به‌رده‌وانه ل سهر فشار ئیخستنی ل سهر هه‌ریمما کوردستانی و د چه‌ندین هه‌لکه‌فتاندا ژ ب شیوه‌یه‌کی راسته‌وخو یان نه‌راسته‌وخو هه‌رشین سه‌ربازی ل سهر هه‌ریمما کوردستانی کرینه، ئە‌ف کریاره دبنه ئە‌گه‌ری پرسپاری ده‌رباره‌ی سروشتی راسته‌قینه یی په‌یوه‌ندیین د نافه‌را ئیران و هه‌ریمما کوردستانی، ب تایبه‌تی ل به‌ر رۆشناهیا سیاسته‌کا به‌رفره‌ه خوازی یا ئیرانی یا کو ل عیراقی و ده‌قه‌ری په‌یره‌ودکه‌ت، کو ئارمانجا وی دروستکرنا هه‌رین پرۆکسیه ل وه‌لاتین وه‌کو عیراقی و سوریا و یه‌مه‌ن و لوبنانی، ل فیرئ ئاریشا سه‌ره‌کی یا ئە‌فی قه‌کۆلینی به‌رچاف دبیت کو بریتیه ژ ئە‌فی پرسپارال خواری:

- ئایا په‌یوه‌ندیین د نافه‌را ئیران و هه‌ریمما کوردستانی په‌یوه‌ندیین دوستانه‌نه کو ل سهر بنه‌مایئ به‌رژه‌وه‌ندیین هه‌قبه‌ش هاتینه ئافاکرن؟ بوچی ئیران فشارین خو ل سهر هه‌ریمما

كوردستانی زیدەتر لیکرینه؟ هۆکار و فاکتەرێن سەرەکی یێن ل پشت فشارێن ئێرانی ل سەر هەرێما کوردستانی چنە؟

گرنگیا فه کۆلینی

گرنگیا ئەو ئێه کۆلینی د ئەوی چەندیادیە کو تیشکی د ئیخیتە سەر ئیک ژ دەفەرێن هەر هەستیارین رۆژهلەلاتا نافەرەست، کو تیدا چەندیان هیزین هەریمی و نافەرەهلەتی یێن خۆدان بەرژەوهەندییێن ئالۆز هەنە، ل دەمەکی ئێران یا بەرەوامە د بەرفەرەهکرنا کاریگەراییێن خۆ ل سەرانی سەری "هیلالا شیعی" دا، تێگەهشتن د پەیوهەندییێن ئێرانی ل گەل هەرێما کوردستانی گرنگیە کا زۆر هەیه بو تێگەهشتنا هاوکیشەیا ستراتیژی یا دەفەری، ئەف فه کۆلینە هاریکارە د روهنکرنا ئەوان فشارێن روی ب روی هەرێما کوردستانی دبن، هەرۆهسا کاریگەراییێن سیاسەتێن ئێرانی ل سەر سەقامگیری و پاشەرۆژا هەرێما کوردستانی ب تاییبەتی و عیراقي ب گشتی. پێشکیشکرنا زانینا زیدەتر د ئەف بواریدا مفايەکی زۆر دی بو بریارەدەرێن هەریمی و نافەرەهلەتی و فه کۆلەر و چاقدیرێن سیاسی هەبیت.

ئارمانجا فه کۆلینی:

ئارمانجا سەرەکی یا ئەف فه کۆلینی بریتیه ژ:

- شروفا کرنا ستراتیژی و ئارمانجین سیاسەتا ئێرانی ل عیراقي پشقی ساللا ٢٠٠٣ ی.
- دەستنیشانکرنا ئەو هۆکارین سەرەکی یێن بووینە ئەگەری زیدەبوونا گرژی و توندبوونا هیرشین ئێرانی بو سەر هەرێما کوردستانی.
- هەلسەنگاندنا ئامراز و میکانیزمی ئێرانی بو فشارئێخستن ل سەر هەرێما کوردستانی.

رێبازا فه کۆلینی:

ئەف فه کۆلینە ل دویف رێبازا وەسفی - شیکاری هاتیە ئەنجامدان ب ریکا شروفا کرنا زانیارین بەرەدەست ل دۆر پەیوهەندییێن ئێران و عیراقي ب شیوهیەکی گشتی و ئێران و هەرێما کوردستانی ب شیوهیەکی تاییبەتی، کو هەول هاتیە دان تێگەهشتنە کا کویر ل سەر ئەوان هۆکاران بەیتەپێشکیشکرنا یێن شیوهی پەیوهەندییێن د نافەرەهرا ئێران و هەرێما کوردستانی پێکدەهین، ئەوژی ب پشتبەستن ل سەر ژیدەرین جودا ژ فه کۆلینین ئەکادیمی و راپۆرتین نافەندییێن فه کۆلینین سیاسی و بەلاقکرین رۆژنامەفانی و لیدوانین بەرپرستین سیاسی.

پەیکەری فه کۆلینی:

سەبارەت پەیکەری فه کۆلینی زیدەباری پێشەکی فه کۆلین ژ دوو تەوهران پێکدەهیت تەوهری ئێکی: شروفا کرنا سیاسەتا ئێرانی ل دەفەری. ل دویمایهێ گرنگترین ئەنجامین فه کۆلین گەهشتی هاتیە دیارکرنا ل گەل پێشکیشکرنا هژمارەکا راسپاردەیان.

١. پشکا ئێکی: سیاسەتا ئێرانی ل رۆژهلەلاتا نافەرەست:

ئێران سیاسەت و ستراتیژیەتە کا تاییبەت ل سەر دەفەری پەیرەودکەت ب مەبەستا بەدەستفەئینانا ئارمانج و بەرژەوهەندییێن خۆ کو هەول ددەت سیستەمەکی ئاساییشی ی هەریمی ل رۆژهلەلاتا نافین دروست ببیت کو ئەو بخۆ ئەکتەری سەرەکیی ئەف سیستەمی بیت و رۆلی سەرەکی بگێریت. ژ لایەکی دیفە ئێران هەول ددەت ژ لای سیاسی، سەربازی، ئابووریفە هەژموونا خۆ ب سەر دەفەری بسەپینیت ب تاییبەتی ب سەر دەولەتین عەرەبیدا، هەرۆهسا ئێران ل گەل ئەوی جۆرە هەفسەنگی نینە یا کو ئەمریکا د دەفەریدا د خوازیت ئەنجامبەدەت، بەلکو نە ب تخی هەول ددەت ئەمریکا ژ دەفەری دەرکەت بەلکو مەبەستا ئێرانی ئەو کو

هه‌فسه‌نگییه‌کی دروست بکه‌ت کو خزمه‌تا به‌رژه‌وه‌ندییێن ئیرانی و هه‌فه‌ییمانینێن ئه‌وی بکه‌ت (Barry Rubin, 2006: 142).

ژ لایه‌کی دیفه، ئیرانی ترسا تیکچوونا بالانسا هیژی ل ده‌فه‌ری هه‌یه، ب تایبه‌تی ژ لای سهربازیفه، ژبه‌رکو یا دیاره‌کو ویلایه‌تین ئیکگرتی یێن ئەمریکا چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نیا زۆر پێشکه‌فتی ب دۆست و هه‌فه‌ییمانین خۆ ل ده‌فه‌ری دده‌ت ب تایبه‌تی ژ ئیسرائیل و هنده‌ک ژ ده‌وله‌تین عه‌ره‌بی، ژ ئه‌فی لایفه ئیرانی ترس ژ دیاره‌یا پرچه‌ککرن ژ لای ئەمریکا هه‌یه‌کو هه‌فسه‌نگیا هیژی ل ده‌فه‌ری دژی ئیرانی بگوه‌ژیت. ئه‌فه‌ بوویه‌ ته‌گه‌ر ئیران هه‌ول و بزاقین به‌رده‌وام بده‌ت بۆ ئه‌وی چه‌ندی نه‌هیلیت فالا هییا سهربازی دروست ببیت ئه‌وژی ب ریکا هه‌ولدان بۆ بده‌ستقه‌هینانا چه‌کی نه‌تومی و په‌ره‌پیدانا به‌رنامه‌ی موشه‌کی و درۆنی یی خۆ، ژ ئه‌فی روانگه‌هیفه ئیران هه‌ولده‌ت ریکی ل ئه‌وی چه‌ندی بگریت کو ژ لای سهربازیفه ده‌وله‌تین ده‌فه‌ری پیش ئه‌وی بکه‌فن، ژ لایه‌کی دیفه‌مه‌به‌ستا بده‌ستقه‌هینانا چه‌کی نه‌تومی هه‌یه‌داکو دلنیا بیت کوهیچ وه‌لاته‌ک هزر د هیزشکرنی بۆ سه‌ر ئه‌ویدا نه‌که‌ت (Kerr, Paul K, 2025: www.congress.gov).

ل گه‌ل زنده‌بوونا قه‌یرانان ل رۆژه‌لاتا نافین لایه‌ن کارتیکه‌ر هه‌ولین ره‌خساندا هه‌بوونا خۆ دکهن، ب ئه‌فی چه‌ندی ژ ده‌لیفا ده‌ستپه‌ردانین ده‌رفه‌ ل ده‌فه‌ری به‌ره‌ف زنده‌بوونی چوو، کو رۆژه‌لاتا نافین بوویه‌ گوره‌پانه‌ک بۆ فیککه‌فتنا ئه‌جیندایین هه‌ریمی و نافده‌وله‌تی ل ئه‌وان ده‌وله‌تین تووشی قه‌یرانین سیاسی و ئابووری و ئیمنه‌یی بووین، ئه‌وژی ژ ئه‌گه‌ری نه‌بوونا ده‌سته‌هلاتا ده‌وله‌تی و سه‌روه‌ریا یاسای ب ئه‌فی چه‌ندی هیژا هه‌ریمی به‌ره‌ف تیکچوونی چوو (هاشم، ۲۰۲۰: ۱۰۴). د ئه‌فی بواریدا ئیران هه‌ولا په‌ره‌پیدانا تیکه‌لبوونا هه‌ریمی دکه‌ت، سه‌ره‌رای به‌ره‌نگاریبوونا ئاسته‌نگین زۆر ژ ته‌گه‌ری ره‌وشا هه‌ستیار ل گه‌ل ده‌وله‌تین ده‌وروبه‌ری و سزایین ئابووری یێن ئەمریکی، ئه‌ف چه‌نده‌ بوویه‌ ته‌گه‌ری لینگه‌ریانی ل بژارده‌یین ستراتیژی، ب ریکا به‌ره‌ره‌کرن مه‌ودای ل فینین جیوسایسی و کاراکرن ناماده‌بوونا ئه‌وی د بوارین گرنگ دا، کو پیکه‌هی ئیرانی یی سیاسی و ئیمنه‌یی به‌یتر لیبکه‌ت، ئیران گه‌شه‌پیدانا دومدار و سه‌قامگیریا خۆ یا نافخۆی ب دوو بنه‌مایین سه‌ره‌کی بۆ پاراستنا هه‌فسه‌نگیا خۆ یا هه‌ریمی د هه‌ژمیریت، هیژا ئه‌وی د ئه‌فی بواریدا پشتبه‌ستنی ل سه‌ر هه‌فکاریا هه‌ریمی و به‌رسینگرتنا گه‌فان دکه‌ت، ب تایبه‌تی ل ژیر پێشکه‌فتین په‌یوه‌ندیین ئه‌وی ل گه‌ل ویلایه‌تین ئیکگرتیدا.

بۆ بده‌ستقه‌هینانا ئه‌فی چه‌ندی ئیران یا رژه‌ ل سه‌ر تیکه‌لبوونا وی ب شیوه‌یه‌کی چالاک د پرسین ده‌فه‌ریدا، ژبه‌رکو گرنکیا رۆلی خۆ یی ستراتیژی د هه‌فسه‌نگیا هیژاندا دبینیت، له‌ورا به‌ره‌ف کومکرنی د بکارهینانا هیژا توند و هیژا نه‌رم پیکه‌فه‌ دجیت، ئه‌وژی ب ریکا په‌ره‌پیدانا نفوزا خۆ یا له‌شکه‌ری و سیاسی و بکارخستنا په‌یوه‌ندیان ل گه‌ل هیژین هه‌ریمی ب مه‌ره‌ما ره‌خساندا هه‌بوونا خۆ ل ده‌فه‌ری (بزرگان، ۲۰۱۹: www.cmess.ir). بۆ بده‌ستقه‌هینانا ئه‌فی چه‌ندی میکانیزم و ئامرازین زۆر ب ده‌ستی ئیرانی هه‌نه‌ و بۆ جیه‌جیکرنا سیاسه‌ت و ئه‌جیندایین خۆ ل ده‌فه‌ری و فشارئیکه‌ستن ل سه‌ر دۆژمنین خۆ بکارده‌ینیت، ل فیزی هنده‌ک فاکته‌ر هه‌نه‌ کو پیدقییه‌ ئاماره‌ یی به‌یته‌ دانان ژ ئه‌وان:

ئیک: ئیران هه‌ولا دروستکرنا ناکوکیا تائیفی و به‌رزکرنا هه‌ستی شیعه‌گه‌راپی ل ده‌فه‌ری دکه‌ت، ب تایبه‌تی ل وه‌لاتین عه‌ره‌بیدا، ئیران هه‌ر ژ ده‌می شوره‌شا ئیسلامی ل سالا ۱۹۷۹ی هه‌ولا هه‌نارده‌کرنا شوره‌شی بۆ ده‌فه‌ دکه‌ت، ب تایبه‌تی بۆ ناف ده‌وله‌تین عه‌ره‌بی کو ژماره‌یه‌کا زۆر ژ پیکه‌هاته‌یا شیعه‌یان ل ئه‌وان وه‌لاتاندا دژین، له‌ورا ئیران ب ریکا دروستکرنا ناکوکیا تائیفی و

بكارهینانا كارتا شیعه گه رایب بیره دوام هه ولددهت سیاستا شیعه گه رایب یا خو ل وهلاتین عه ره ب به رهف پیشفه بهت (Jose & Trabanco, 2022).

دوو: ئیران ب ریکا دروستکرنا توره گا مهزن یا گروپین میلیشیایی و هیژا پروکسی هه ولددهت به ره ژه وهندیین خو ل ده قهری به رهف پیشفه بهت و پیگه هی خو د هاوکیشه یین سیاسیدا بهیتر بکته، د ئه فی بواریدا ئیران یا سه رکه فتی بوو کو ژماره یه کا ئیکجار زور ژ هیژین پروکسی ل ده قهری دروستکر، ب تایبه تی ل عیراق، سوریا، لوبنان و یه مه نیدا، ئه ف هیژین پروکسی ب پلا ئیک بیه نامه و نه جینداییین ئیرانی جیبه جیدکه ن و بووینه کارته کا زورا گرنگ ب دهستی ئیرانی بو فشار ئیخستن ل سه ر دۆژمینن خو (Jose & Trabanco, 2022).

سی: پیشفه برنا به نامه یی ته تومی و موشه کی و سیسته می فرۆکه یین درون ئیکه ژ فاکته رین دی یین گرنگ یین کو ئیران کار ل سه ر دکته، ژ لایه کیفه ئیران هه ولا بدهستفه هینانا به نامه یی خو یی ته تومی ددهت، ژ لایه کی دیفه هه ول ددهت به نامه یی موشه کی و سیسته می فرۆکه یین درون یین خو پیش بیکه ت. بیکومان ئه فی چه ندی کاریگه ریه کا زور ل سه ر ئه وی چه ندی هه بوویه کو ده وله تین ده قهری هه ست ب مه ترسی بکهن، ب تایبه تی نوکه ئیران موشه کین بالیستی و فرۆکه یین خو کوژ ب هیژین خو یین پروکسی ددهت بو بکارهینانا ئه وان دژی دۆژمینن خو، ژ ئه فی لایفه ئیران و هیژین ئه وی یین پروکسی موشه کین بالیستی و فرۆکه یین درون یین خو کوژ دژی هه ریم کوردستانی بکاردهینن، هه روه سا بنگه هیین سه ربازی یین ئه مریکا ل هنده ک ده وله تین عه ره ب بکاردهینن ژ ئه وان ژی شاهنشینا سعودیا عه ره ب و میرگه هیین عه ره ب یین ئیکگرتی - ئیمارات (Kerr, Paul K, 2025).

چوار: هه ره شه دروستکر ل سه ر ریره وین ئافی ب تایبه تی ل ده رته نگی هورمز و ده ریا سپی و ده ریا سور ژ لای سوپاسی قودس و هیژین پروکسی یین ئیرانی، ئه قه ژی ئیکه ژ فاکته رین ئیران بو لیدان و نه چارکرنا ده وله تین ده قهری بکاردهینیت داکو بکه فنه ل ژیر کاریگه ریه سیاست و خواستین ئیرانی. بیکومان ئه ف چه ندا ل ده ریا سور رویددهت راسته وخو دهستی ئیرانی ل گه لدایه و هاندانا حوسیین یه مه ن ددهت بو هیرشکر ل سه ر که شتیین بازارگانی بو ئه وی چه ندی ئه مریکا نه چاریبیت فشاری ل سه ر ئسرائیلی دروستبکته بو راگرتنا شه ری غه زه، زیده باری ئه فی چه ندی ئیران هه ولددهت زیده تر خو نیزیکی به ره یی روسیا و چین بکته و وه ک فاکته ره ک بکاربهینیت بو راستفه کرنا هه فسه نگی دژی ئه مریکا و دۆژمینن خو ل ده قهری (Oren Liebermann, et.all, 2024).

١.١. سیاست و ئارمانجین ئیرانی ل عیراقی

پشتی سالا ٢٠٠٣ ئی و که فتنا رژیم به عس ل عیراقی، ئیرانی سیاسته ته کا جیکیر ل عیراقی پهیره وکره ب شیوه یه کی گشتی ئارمانج و مه به ستین خو د کومه کا خالاندا کومفه دکته، ئه وژی دلنیا بوون ژ ئه وی چه ندی کو پیکهاته یا شیعه ب تایبه تی ئه وین نیزیکی ئیرانی یان ئه وین سه ر ب ئیرانیفه ل عیراقی دهسته لاتدار بن و رۆلی سه ره کی و ئیکلاکه ر د پروسیسا سیاسیدا ل عیراقی بگین. د ئه فی بواریدا ئیرانی زور هیژین سیاسی و سه ربازی یین پروکسی ل عیراقی دروستکرینه و مه به ستا وی ئه وه ب ریکا ئه وان ده ست ب سه ر عیراقیدا بگریت و دلنیا بییت کو عیراق وه ک ده ولت د چوارچوفه یی سیاست و نه جینداییین ئه ویدا ده رناکه فیت، ب هه مان ئاراسته ئیرانی کومه کا هیژین چه کدراری یین پروکسی ب ئافی حه شدا شه عبی دروستکره و بو کاریگه ریکرنی ل سه ر هاوکیشه یا سیاسی و سه ربازی ل سه ر ئاستی عیراق و

دهقەری بکاردهینیت، د ئەفی بواریدا ئیران ئەفان هێزین پڕۆکسی ب شیوهیه کێ زۆر کاریگەر دژی دۆژمین خۆ بکاردهینیت (Ashley Lane, 2023).

ههروهسا دهركرنا هێزین بیانی ب تایبهتی هێزین ئەمریکا ژ عیراقی ئیکه ژ خالین سههره کی بین سیاسهتا ئیرانی ل عیراقی. ئەفهژی ژ ئەوی روانگههیشه کو مانا هێزین ئەمریکی ل عیراقی ئاریشهیان بو سیاسهتا ئیرانی دروستدکهت و دبیته بهربهست بهرامبهر بهرنامه و ئەجیندایین ئەوی، ب تایبهتی پشتی سالا ۲۰۰۳ ئی ئیرانی ترس ژ ئەوی چهندی ههبوو کو عیراقی بکهته نافهندهک بو لیدان و دژایهتیکرنا ئیرانی، یا ژ ئەفی چهندیژێ گرنکتر ئەوه کو ئیران د دهی نوکهدا عیراقی وهک رێک و دهستپیکهک بکاردهینیت بو هنارتنا چهک و تهقهمهنیان و هیزا چه کداری بو سوریا و لوبنانی و فشار ئیخستنا ل سهر ئسرائیل و دهولهتین عهرهبی، ب تایبهتی ژ عیراقی پینگهه کێ جیۆپولیتیکی پی گرنک ل دهقەری ههیه بو دروستکرنا هیلالی شیعی ل دهقەری (Ashley Lane, 2023).

دیسان د شیاندایه ئاماژهی ب ئەوی چهندی بکهین کو ب هیچ شیوهیه کی ئیران ل گهل ئەوی چهندی نینه کو عیراق ببیته دهولهتهکا دیموکراسی و خۆدان سهروهریا خۆ و خۆدان هیزهکا سهربازی یا بهیز، ژبهرکو ژ روانگههی ئیرانیقه ههبوونا دهولهتهکا دیموکراسی یا بهیز دی ببته مهزنتین ههرهشه ل سهر سیاسهت و بهرژهوهندیین ئیرانی ل عیراقی، ژ لایه کێ دیقه ئیرانی ترس ژ ئەوی چهندی ههیه کو عیراقی هیزهکا نیشتیمانی یا بهیز هه بیت و د پاشهروژیدا ببیته ههرهشه ل سهر پینگهه و بهرژهوهندیین ئەوی و رێکی ل دهستیوهردانین ئەوی بگریته، لهورا ئیران ههولین زیدهتر ب ئەوی ئاراستهپی ددهت کو ههشدا شهعی زیدهتر ژ پیکهاتهیا شیعهیانه، بکهته بژاردهی سوپای عیراقی، ههروهسا ههولین بهردهوام ددهت قهیران و ناکوکیین تائیفی بین عیراق ب سهر دهولهتسازی و ناسیۆنالیستییا عهرهبیدا د زال بن داکو بشیت پینگهه کێ بهیز هه بیت و ههژموونا شیعهیان ب سهر سازین دهولهتیدا ب پارێزیت.

ب رێکا ستراتیژیتهتا خۆ ههولا رهخساندنا ههبوونا خۆ ل دهقەری گرنک وه کو عیراقی دکهت کو ب گورهپانهکا ستراتیژی یا گرنک دهیته هژمارتن ب رێکا سهپاندنا بهرنامهپی خۆ پی ههریمی و بهرتنهنگرنا بهرفرهه خوازیا ئەمریکی ل دهقەری، ئیران وهسا دبینیت کو پاراستنا نفوزا وی ل عیراقی گرنکیهکا زۆر ههیه، ژبهرکو عیراقی گرنکیهکا جوگرافی و ئابووری و ستراتیژی ههیه، کو د شیاندایه ببیته ههقهشکه کێ سههره کی بو ئیرانی ل دهقەری، زیدهباری ئەوی عیراق وه کو خهلهکا گههشتنی یه د نافهرا ئاراستین ههریمی بین سههره کی کو کهنداپی و رۆژهلاتا ئاسیا و ئەوروپا پیکهه گرنکدهت (الشمري، ۲۰۲۰: ۲۴۱).

ئەف ئارمانجین ئیرانی پالدهره کێ سههرهکیه بو مفاوهرگرتن ژ ههقهشکییا ئیرانی عیراقی، کو ئیران ههولدهت ب رێکا بکارهینانا عیراقی وهک ئالافهک خۆ ژ سزایان قورتال بکهت و نفوزا خۆ یا ئابووری و سیاسی بهرفرهه بکهت، ههروهسا ئیران تهماشهی عیراقی وهک دهروازهیه کێ گرنک بو هناردهکرنا نهفتا ئیرانی دکهت، ههروهسا وهک رێکهک بو لێک نیزیکرنا دیتن و بوچوونان د نافهرا ئەوی و دهولهتین سعودییدا بکاردهینیت ب تایبهتی سعودیا عهرهبی (المیالی، ۲۰۲۲). زیدهباری ئەفی چهندی ئیران گرنکیهکا زۆر ب دامهزاندنا قهوارهیه کێ رهوشهنبیری و شارستانی ددهت کو ژ سنوورین نهتهوهپی دهرباز ببیت ئەوژی ب رێکا بهلاقکرنا بها و پیفهزین خۆ و بکارخستنا ئالافین خۆ بین نهرم و توند ب شیوهیه کی خزمهتابه رژهوهندیین ئەوی بین ئیمناهی و ستراتیژی بکهن، دیسان ل گهل پهیدا بوونا گوهورینین ههریمی و نافدهولهتی، ئیران پتر گرنکی ب پێشهاپین نافخوی بین عیراقی ددهت، ژبهرکو عیراقی بو ئیرانی پینگهه کێ سههره کی د

سیاسة ایران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

ستراتيجية سياسية و ئيمناهيي يا ئيرانيدا ههيه ب تايبهتي پشتي سالا ٢٠٠٣، كو ئيراني دهست ب پالپشتيا ههفهيمانيي خو د سيستمى سياسى ب عيراقيداكره و پتريا برياردهرين فهرمى و نهفهرمى و لهشكهري يين نيزيكي خو د باوهشا خو دا گرتينه (هاشم، ٢٠٢١: ٧٤).

ئانكو ئيران وهك دهروازهيه كئ ژيانى بو بهرهنكاريا فشار و سزاين تهماشهى عيراقى دكهت، ههروهسا سياسهتا چركنا ههفكاريا سياسى و ئابوورى و رهوشه نيرى ل گهل عيراقى په يروه دكهت بو نه هيلانا سهركهفتنا ههولين فشار ئيخستنا ئه مريكي ل سهر عيراقى بو پيگيربوون ب سزاين، ههروهسا ئيران ههولا په ره پيدانا پيگهه خول دهفهري دكهت و وه به ره پيدانا په يوه نديين خول گهل عيراقى دكهت وهك دهروازهيه بو بدهستفه هينان و ئيكلكرنان ل گهل دهوله تين عهري، ئهف چهنده ژى شيويه كئ تايبهت ب په يوه نديين ئه ويغه ددهت كو تيكلهيه كئ د نافبهرا پيدفيين ئيمناهيي و دهليفين سياسيدا دكهت (دلي، ٢٠٢٢: ٩). ب ئهف چهندي ژى په يوه نديين ئيراني و عيراقى وه كو حالته كئ دهگمهن د چوارچوئي سياسهتا دهرفه يا ئيرانيدا دهينه هژمارتن كو رهنگفه دانا گوهورينا جوراوجوريا ئالافين نفوزى و بهرفره هكرنا بوارين كاريگهريي د سياسه تين ههريميدا دبهت.

١.٢. بهرزه وه نديين ئيراني ل ههريما كوردستانا عيراقى

په يوه نديين د نافبهرا ههريما كوردستاني و ئيرانيدا د چهندين قوناغين گرنج و ههستياردا دهرياز بووينه، سياسهتا ئيراني بهرامبهر ههريما كوردستاني پشكه كه ژ سياسهت و بهرنامه يي ئيراني بهرامبهر عيراقى و دهفهري، د ئهف چوارچوفايدا، د هندهك قوناغاندا په يوه نديين ئيراني و ههريما كوردستاني د ئاسته كئ باشدا بوون، ب تايبهتي ل دهستپيكا گوهورينا سيستمى سياسى ل عيراقى پشتي سالا ٢٠٠٣، ل ئهوى دهى هيزين شيعه يين ههفهيمانيي ئيراني پيدفييه كا زور ب كوردان هه بوو و ئيراني ژى ب ريكا كوردان ههولدا پيگهه شيعه يان ل عيراقى بهيزيكهت. بهل هه فدهم ل گهل بهيزبوونا پيگهه شيعه يان ل بهدا و دروستبوونا ناكوكيان د نافبهرا بهغدا و ههريما كوردستانيدا، په يوه نديين ئيران و ههريما كوردستاني ژى بهرهف گرژى و ئالوزيا زنده تر چوون، ب تايبهتي پشتي ئيران شيايى ب ريكا هيزين ههفهيمانيي خو كونترول ل سهر پروسيسا سياسى ل عيراقى بكهت، ژ ديارترين فيكلهفتنا د نافبهرا ئيران و ههريما كوردستانيدا پشتي ئهجامدانا زيفراندومي ل ئوكتوبهرا سالا ٢٠١٧ بوو كو ب سه ره رشتيا راسته وخو يا سوپايي قودس ميليشياتين شيعه هيزشى كوردان كر و دهست ب سهر دهفهرين ناكوكي ل سهر كر و ئه گهر شيايان ئارمانجا ئه وان ههلوه شاندا قه واره يي ههريما كوردستاني ژى بوو (Karzan Sulavany, 2017).

ل سهرده مي ئيداره يا ترامپي يا ئيكي توند بوونا ناكوكيين د نافبهرا ئه مريكا و ئيرانيدا، ههريما كوردستاني زنده تر كهفته بهر گهف و هيزشين ميليشياتين شيعه و ئيراني بخودا كول ئهوى دهى ههتا نوكه ژى بهردهوام ب ريكا موشهك و دروان هيزشى كوردستاني دكهن. بو ئيكله جار ل ٨ى كانونا دووى ٢٠٢٠ ئيراني ب شيويه كئ راسته وخو ب موشه كين باليستى هيزشى ههريما كوردستاني كر ب تايبهتي بنگهه ههريهري ب سهر بازي، ئهف هيزشه وهك بهرسفدان بو كوشتنا قاسم سليماني وكارفه دانا ئيراني دژى ئه مريكا بوو ل عيراقى (Kurdistan 24 media, 2020).

ديسان جاره كا دي ل ١٣ ئادارا ٢٠٢٢ ئيراني ب ١٢ موشه كين باليستى هيزشى مالا شيخ بازي كر كو سهرمايه دار و سهروكي ئهجمهني جيبه جيكاري كو مپانيا كار گروهه، هه رچه نده هيجهت و بيانووين ئيراني ئه و بوو كو سهنته ره كئ ئيسرائيلي كره ئارمانج، بهل د راستيدا ئهف ئاخفتين ئيراني هه مي د بى بنه ما و دوير ژ راستي بوون، هو كاري سه ره كي بى ئهف هيزشى فشار

سیاسة ایران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

بهزوه‌ندیین خو هه‌ژمارتییه، ژ ئه‌فی روانگه‌هیغه ئیرانی ترس هه‌یه کو د پاشه‌روژیدا ئه‌ف چهنده دووباره ببیت، له‌ورا بو نه‌هیلانا دووباره‌بوونا و بهیزکه‌فتنا ئه‌فی مه‌ترسی، ئیرانی سیاست و به‌رنامه‌ی ئه‌وی چهنده هه‌یه هه‌م ل نا‌ف سوننه‌یان و هه‌م ل نا‌ف کوردان پتر پالپشتیا هه‌فه‌یمانیین خو بکه‌ت و ل پیگه‌هی نه‌یارین خو بده‌ت. نوکه ل نا‌ف سوننه‌یان ئیران ب چری کاردکه‌ت بو لیدانا هه‌لبوسی و پارتا ئه‌وی د به‌رزه‌وه‌ندییا هه‌فه‌یمانیا عه‌زم یاکو نزیک ژ ئیرانی، ژ ئه‌فی لایفه لادانا هه‌لبوسی ژ سه‌روکاتییا ئه‌نجومه‌نی نوینه‌رین عیراقی د چوارچو‌فه‌ی ئه‌فی سیاستیدا بوویه، ب هه‌مان شیوه ل هه‌رئما کوردستانی ژ ئی ئیران ب چری کاردکه‌ت کو ئیکه‌تی نیشتمانی کوردستان ل جهی پارتی بدانیت (Chenar Chalak, 2023).

دیسان ئیرانی نه ب تخی ل گه‌ل ئه‌وی چهنده نینه کو هه‌رئما کوردستانی تا راده‌یه‌کی سه‌ربه‌خو بیت یان سیاسته‌که هه‌فسه‌نگ ل گه‌ل ئه‌وی ل سه‌ر ئاستی ده‌فه‌ری په‌یره‌وبکه‌ت، به‌لکو مه‌به‌ستا وی ئه‌وه هه‌رئما کوردستانی ب تایبه‌تی ژ پارتی دیموکراتی کوردستان ژ تورکیا و وه‌لاتین عه‌ره‌بی و ئه‌مریکا دویر بیخیت، ب ئه‌فی چهنده ئیران ژ په‌یوه‌ندیین حکومه‌تا هه‌رئما کوردستانی ل گه‌ل تورکیا و ده‌وله‌تین عه‌ره‌بی و ئه‌مریکا زور یا نیگه‌رانه. له‌ورا به‌رنامه و سیاستین ئیرانی ئه‌وه کو عیراق ب هه‌رئما کوردستانی ژ د چوارچو‌فه‌ی سیاستین ئیرانیدا سه‌ره‌ده‌ری و سیاستی نه‌نجامده‌ن وه‌ک کارته‌کا فشاری دژی ده‌وله‌تین ده‌فه‌ری، د ئه‌فی بواریدا ئیران شیایه ل سه‌ر ئاستی عیراقی ئه‌فی ئارمانجی بده‌ستقه‌به‌ینیت، ب تایبه‌تی ئه‌و به‌شی عیراقی یی ل ژیر کاریگه‌رییا ئیرانیدا، ژ ده‌رئه‌نجامی ئه‌فی چهنده عیراق نه‌شیایه سیاسته‌که هه‌فسه‌نگ ل گه‌ل تورکیا و ده‌وله‌تین عه‌ره‌بی په‌یره‌وبکه‌ت و په‌یوه‌ندیین خو ل گه‌لدا به‌ره‌ف پیشفه‌ به‌ت.

هه‌رچهنده ئه‌مریکا هه‌ولین زور داینه عیراقی ژ لای ئابووری و سیاسیه و په‌یوه‌ندیین وی ژ ئی ل گه‌ل ده‌وله‌تین عیراقی به‌یزبکه‌ت، به‌لی ژ ئه‌گه‌ری ئه‌فی کاریگه‌ری و فشارین زور یین ئیرانی، عیراقی هیچ پینگه‌فه‌کا گرنگ د ئه‌فی ئارسته‌ییدا نه‌هافیتییه، ل فیزی دیاردبیت کو ئیرانی هه‌مان داخازی ژ هه‌رئما کوردستانی ژ هه‌یه و دفتیت هه‌رئما ژ خو ژ ده‌وله‌تین عه‌ره‌بی و تورکیا دویر بیخیت، ژ لایه‌کی دیغه ئیران یا نیگه‌رانه کو هه‌رئما کوردستانی په‌یوه‌ندیین به‌یز ل گه‌ل ئه‌مریکا هه‌نه و ناچیته ل ژیر باری داخازیین ئیرانی بو ده‌رکنا هیزین هه‌فه‌یمانی ل عیراقی، زیده‌باری ئه‌وی چهنده کو ئیران بانگه‌شه‌یا ئه‌وی چهنده دکه‌ت کو هه‌رئما کوردستانی په‌یوه‌ندی ل گه‌ل ئسرایلی هه‌نه و ب ئه‌فی هیزجه‌تی جارن هه‌رئما کوردستانی موشه‌ک بارن دکه‌ت.

هه‌روه‌سا لیدان ل پیگه‌هی ئابووری یی هه‌رئما کوردستانی هۆکاره‌کی دی یی فشار ئیخستنا ئیرانی یه بو سه‌ر هه‌رئما کوردستانی، ئیران نه ب تخی ل گه‌ل ئه‌وی چهنده نینه کو کوردستان هه‌رئما که سه‌قامگیر و به‌یز بیت، به‌لکو ب هه‌ر شیوه‌یه‌کی هه‌ولدده‌ت پیگه‌هی هه‌رئما کوردستانی لاواز بکه‌ت ب تایبه‌تی ژ لای ئابووری و سیاسیه. ئیران یا نیگه‌رانه ژ هه‌ولین هه‌رئما کوردستانی بو ئه‌وی چهنده بیته ئه‌کته‌ره‌کی گرنگ ل سه‌ر ئاستی ده‌فه‌ری ب تایبه‌تی د بواری نه‌فت و گازیدا، ژ ئه‌فی لایفه هیزشین ئیرانی بو لیدانا مالا شیخ بازی ئیک ژ نامه‌یین ئیرانی بوویه کو ئیران ریکی ب هه‌رئما کوردستانی ناده‌ت بیته به‌دیلی گاز سروشتی ل سه‌ر ئاستی عیراق و ده‌فه‌ری. ب تایبه‌تی ئه‌فه ماوه‌یه‌که هه‌رئما کوردستانی هه‌ولین چر بو هه‌نارده‌کرنا گاز سروشتی بو ده‌رفه‌ دده‌ت (Chenar Chalak, 2022).

دیسان ئیران ب ریکا فشار ئیخستنی هه‌ول دده‌ت هه‌رئما کوردستانی ژ پرس و مه‌له‌فین هیزین کوردی یین ئوپوزسیون ئیرانی زیده‌تر ده‌ستبه‌ردانی بو ئیرانی بکه‌ت هه‌م ژ لای چه‌ککنا ئه‌وان و

هم ژ لایڤ دویرئێخستنا ئەوان ژ سنوورین هەرئیم، هەفشیوهی موجدی خەلق یێن ل سالا ٢٠١٦ ژ عیراقی هاتینه دەرکرن، د ئەفی بواریدا ئیران شیال ئادارا ٢٠٢٣ رێککەفتنه کا سێقولی ل گەل هەرئیم کوردستانی و بەدا ئیمزابکەت بو کونترۆلکرنا سنووران و دویرئێخستنا هیزین کوردی ل سەر سنووران، بەلێ وەسا دیاردبیت کو مەبەستا ئیرانی ئەو مەرجین زیدەتر ل سەر هەرئیمدا بسەپینیت ب تایبەتی رادەستکرنا سەرکرده یێن هیزین کوردی و دەرکرن ئەوان ژ هەرئیم کوردستانی. هەر وەسا خالە کا دی هەیه کو بو ئیرانی زۆر یا گرنگە ئەوژی ئەو هەرئیم کوردستانی نەبیتە نافەندەک بو ئازراندنا کوردین ئیرانی کو داخازا مافین خو بکەن، ب تایبەتی پشتی کوشتنا ژینا ئەمینی و برێفە چوونا خو پێشاندا نین سەرتاسەری ل ئیرانی و دەفەرین کوردی، د ئەفی بواریدا ئیران هەرئیم کوردستانی و گروپین ئوپوزسیون یێن کوردی یێن رۆژەهلات ب ئەوی چەندی تومەتبار دکەت کو دەست ل پشست خو پێشاندا نان هەیه و ب ئەفی بیانوی ژ ئیرانی ب موشەکان بارەگایین کوردین رۆژەهلاتا کوردستانی بوردومان کرینه (Amberin Zaman, 2023).

٢. ئامرازین بەر دەستین ئیرانی یێن فشار ئێخستنی بو سەر هەرئیم کوردستانی

ئیرانی چەندین ئامراز و میکانیزم بەر دەست هەنە و بو فشار ئێخستنی ل سەر هەرئیم کوردستانی بکار دەهینیت. ژ ئەفی روانگە هیفە ئیرانی کاریگەریه کا زۆر ل سەر پرۆسیسا سیاسی ل عیراقی هەیه ژ ئامرازین گرنگ بو فشار ئێخستن ل سەر هەرئیم کوردستانی

٢.٢. هیزین پرۆکسی یێن نێزیک ب ئیرانیفە و توپبارانکرنا موشەکی بو سەر هەرئیم کوردستانی

هەر ژ دەمی دامەزراندنا حەشدا شەعی، بوویە ئالافەکی سەرەکی دەستی ئیرانیدا بو پەرەپێدانا نفوزا خو ل عیراقی، ئیران ب ریکا چەکی و رابوێکار و خزمەتین لوجستی پالپشتیا ئەفان هیزان دکەت، ب شیوهیهکی سەر بەخووییەک ژ هیزین ئێمانی یێن عیراقی هەبیت، سەرەرای ئەوان هەولین حکومەتا عیراقی بو تیکەلکرن و ئیکگرتنا حەشدا شەعی ل گەل هیزین چە کدار یێن عیراقی، بەلێ ئەفان هیزان وەلایەکا مەزن بو ئیرانی هەیه ئەفەژی مەترسیه کا مەزنه بو سەر و هیرا دەولهتا عیراقی (نایتس، ٢٠٢٥)

ژ لایەکی دیفە لێدنا گۆرژین سەریازی ب شیوهیهکی راستەوخو ب ریکا سوپای پاسداران، هەرچەندە ئیران ئەفی ئامرازی زۆر بکارنا هینیت، بەلێ د هەندەک دەماندا ئەگەر بو ئەوی پێدتی بوو بکار دەهینیت، ئیران یا دوو دل نەبوو ئەفی ئامرازی بکار بهینیت بو ئەوی چەندی پەيامەکی ب بەرپر سین هەرئیم کوردستانی و هەفە ییمانان ل دەفەری بگەهینیت، د ئەفی بواریدا ئیرانی پتر ژ سی جاران ب شیوهیهکی راستەوخو هەولێر کریه ئارمانج، هەرچەندە ئەف هیرشە پتر هیمای بوون، بەلێ هەلگرتین پەيامەکا هەر شە ئامیز بوون کو د هەر کاتە کیدا ئیران د شیت هەرئیم کوردستانی بکەتە ئارمانج، ب تایبەتی ئەف چەندا ریکی ب ئیرانی د دەت کارتا هەر شە کورنی ل سەر هەرئیم بکار بهینیت ئەو کو بەغدا هیچ کارفەدانین مەزن بەرامبەر هیرشین ئیرانی نین، هەر وەسا سەرەرای فشارین هەرئیم کوردستانی، بەلێ بەغدا یا ئاماده نەبوو ل سەر ئاستی نیفدەولهتی و ل ئەنجومەنی ئاسایشا نیفدەولهتی سکالای دژی ئیرانی تومار بکەت.

٢.٢. پەرلەمان و حکومەتا بەغدا

پەرلەمانی عیراقی ژ ئامرازەکی دی یی کاریگەرە کو ئیران دژی هەرئیم کوردستانی بکار دەهینیت، کو هەفە ییمانین ئیرانی د پەرلەمانیدا د بالادەستن، لەورا ئەف پەرلەمانه ب شیوهیهکی زۆر کاریگەر

سیاسة ایران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

بۆ دژایه تیکرنا مافین دهستووری یێن ههریما کوردستانی دهیته بکارهینان، ب تایبهتی ل دهمی پهسه ندکرنا بودجا سی سالی یا عیراقیدا، کو ههفه پهمانی ئیرانی زۆر بهندی بودجهی یێن کو ریککهفتن د ناقهرا ههریمی و حکومهتا عیراقیدا هاتبوو کرن، گوهورین تیدا نهجامدان و کیشهی زۆر بۆ رهوانه کرنا بودجهیا ههریمی دروستکرن، تا نهوی رادهی ههفه پهمانی ئیرانی ب ئاشکراپی باسی نهوی چهندی دکهن کو نهگر ههریما کوردستانی ب ئاشکراپی پالشتییا ده رکرنا هیزین نه مریکی نه کهن، ریکی ب هه موارکرنا بودجهی نادهن داکو موچهی فه رمانبه رین ههریما کوردستانی نه هیته هنارتن (الغد، ٢٠٢٢)

حکومهتا به غدا کو ههفه پهمانی ئیرانی یێن شیعه ب سهر د زالن، ئامرازه ک دیه کو ئیران دژی ههریمی بکاردهینیت، وهسا دیاره کو کاریگه ریا ئیرانی یا راسته وخۆ ل سهر حکومهتا به غدا هیه و یی ره زامه ندیا ئیرانی به غدا چ پینگافان بۆ چاره سه رکرنا ئاریشه یین ل گهل ههریمی چاره سه رناکهت، واته بریاردان ده رباره ی مه له فین گرنگ یین په یوه نیدار ب ههریما کوردستانی هه ژ لای ئیرانی هه یه نه دان نه ک حکومهتا به غدا، د نه فی بواریدا ئیرانی رۆله ک زۆر خراب د تیکچوونا په یوه ندی د ناقهرا ههریمی و به غدا و چاره سه ر نه بوونا کیشه یین نه واندا هه بوو، ب تایبهتی ل سهر ده می ب حکومهتا سو دانی ریککهفتن باش د ناقهرا ههریم و به غدا دا هاتنه کرن، به لی ژ ته گه ری فشارا هه فه پهمانی ئیرانی، به غدا چ پینگاف بۆ جیه جیکرنا نه وان نه هافیتن، ب تایبهتی بۆ چاره سه رکرنا کیشه یین بودجه ی و بابه تی هنارده کرنا نه فتا ههریما کوردستانی و په سه ندکرنا یاسایا نه فت و گازی و جیه جیکرنا ریککهفتنا شنگالی و چه ندین پرسین دی.

٣.٢. دادگه ها فیدرالی

زیده باری نه فی ئامزای دادگه ها فیدرالی ژی ئیکه ژ ئامزاین ب دهستی ئیرانی کو ب شیوه یه ک زۆر کاریگه رانه بۆ لیدانا پیگه ی ههریمی بکاردهینیت، د راستیدا نوکه دادگه ها فیدرالی بوویه ئامرازه ک بۆ دژایه تیکرنا هه می نه و کهس و لایه نی ل گهل سیاست و به رنامه یین ئیرانی نه بن، نه و چه ندا په یوه ندی ب ههریما کوردستانی هه ی، دادگه ها فیدرالی ل شوباتا ٢٠٢٢ ی ب بریاره کا به ز یاسایا نه فت و گازی ههریما کوردستانی هه لوه شاندا (Aveen Karim, 2022)، هه روه سا د بریاره کا دید ل ٢٥ ی کانونا دووی ٢٠٢٣ هنارتنا پاره ی ژ لای سو دانی هه ب نه یاسای هه ژمارت (Dilan Sirwan, 2023)، ژ لایه ک دیفه دادگه ها فیدرالی ل نیسانا ٢٠٢٣ په رله مانی کوردستانی هه لوه شاندا و ئالوزین زۆر بۆ نه جامدانا هه لپژارتنان نه جامدان سه ره رای سه رکهفتنا نه وان (Reuters, 2023).

هه روه سا گروپین میلیشیایین شیعه ئامرازه ک دی یین ئیرانییه کو بۆ دژایه تیکرنا ههریما کوردستانی بکاردهینیت، ژ نه فی لایفه گروپین میلیشیایا رۆله ک گرنگ د فشار ئیخستی ل سهر ههریما کوردستانی دگین، ب تایبهتی پشتی دهستی پکرنا شه ری غه زه و توندبوونا مملانی د ناقهرا نه مریکا و ئیرانیدا، گروپین چه کداری یین سهر ب ئیرانی هه رده وام کوردستان ب ریکا درۆن و موشه کان کریه ئارمانج، ل دویمه یی ئامازه دهیته کرن کو دبیت ئیران هه ولا بکارهینانا هیزین کوردی بدهت بۆ سه پاندنا سیاست و به رنامه یین خۆ ل ههریمی، د نه فی بواریدا ئیکه ک نیشتیمانی زۆر یا هه فدهنگ بوو ل گهل به دا بۆ فشار ئیخستی ل سهر ههریما کوردستانی.

دهرته نجام

د نه فی هه کولینیدا دیاریوو کو په یوه ندی د ناقهرا ئیرانی و ههریما کوردستانی ب شیوه یه ک چر دکه فنه ل ژیر کاریگه ریا ستراتژیا به رفره ه خوازی یا ئیرانی ل عیراقی و ده فه ری، ئارمانجا

سهره کی یا ئیرانی ل ئیراقی بهیزکرنا پیگه هی شیعهیان و سه پاندنا کاریگه ربیا خو یا تمام ل سهر هه می گه هین سیاسی، ئابووری، سهربازی ل سهرانسهری عیراقی، ههریما کوردستانی وهک قهوارهیه کی نیمچه سهر به خو کو ههولا پهیره وکرنا سیاسه ته کا دهرفه یا هه فسه ننگ دکهت وه کو بهر به سته ک به رامبه ر ئه فی ستراتژییه تا ئیرانی دهیته هژمارتن. ب شروفه کرنا په یوه ندییین د نافبه را ئیران و ههریما کوردستانی فه کوله ر گه هشتیه ئه فان ده رئه نجامین ل خواری:

۱ - سهره رای هه ولین ههریما کوردستانی بو پاراستنا په یوه ندییین دوستانه یین ل سهر بنه مایی بهرژه وه ندییین هه فبه ش دهیته ئافاکرن، به لی به لگه ئامازه ب ئه وی چه ندی ددهن کو ئیرانی چه زه کا زور هه یه ههریما کوردستانی بکه ته هیزه کا پروکسی یا هه فشیوه پی ئه و گروپین ل سوریا، لوبنان، یه مهن، عیراقی، ئه ف چه نده ب شیوه یه کی بهرچاف د سیاسه تا ئیرانیدا به رامبه ر ههریما کوردستانییدا بهرچاف دبیت کو هه ولده ت گروپین چه کداری یین کوردی یین نیزیکی خو بدامه زرینیت.

۲ - ئیران، ههریما کوردستانی ب تایبه تی پارتی دیموکراتی کوردستان وهک ئیک ژ مه زترین مه ترسییین بو سهر بهرژه وه ندی و بهرنامه یین خو ل عیراقی دبینیت، ب تایبه تی ل ده فهرین ژ دهرفه ی کونترولا ئیرانی، ههروه سا هه فبه یمانیا ههریما کوردستانی ل گه ل لایه نین سوننه و هنده ک ژ لایه نین شیعه یین دژی ئیرانی و په یوه ندییین بهیز یین ههریما کوردستانی ل گه ل تورکیا و وهلاتین عهره پی و ئه مریکا هوکاره کی سهره کی پی فشار ئیخستنی و هیرشین ئیرانییه ل سهر ههریما کوردستانی.

۳ - زیده باری بکارهینانا هیرشین سهربازی یین راسته وخو بو سهر ههریما کوردستانی، ئیران ئامرازین جوراوجور بو فشار ئیخستنی بکاردهینیت ژ ئه وان ژی کاریگه ری ل سهر حکومه تا به غدا، په رله مانی عیراقی، ب تایبه تی ژی دادگه ها فیدرالی، کو چه ندین بریار دژی مافین ده ستوری یین ههریما کوردستانی ده رکینه، ههروه سا میلیشیاتین چه کدار یین نیزیکی ژ ئیرانی روله کی سهره کی د پهیره وکرنا فشاران د گیرن.

۴ - ئیران ب توندی دژی ئه وی چه ندیه کوردستان ببیته ئه کته ره کی گرنگ ل سهر ئاستی ده فهری د کهرتی وزه ییدا، ب تایبه تی د هناده کرنا گازا سروشتیدا، هیرشکرن بو سهر پرژه یین وهزه پی و کاریگه ری ل سهر بریارین دادگه ها فیدرالی بو هه لوه شاندا یا سایا نه فت و گازا ههریما کوردستانی ئه فان چه زین ئیرانی پشتراست دکهن، ههروه سا هه ولین ئیرانی بو لاوازکرنا لایه نین کوردی یین سهره کی و دروستکرنا هه فبه یمانیان ل گه ل هیزین کوردی یین نیزیکی ئیرانی، ئامازه یه که بو چه زا ئیرانی بو گوهورینا هاوکیشه یا سیاسی ل ههریما کوردستانی.

راسپارده

ل دویف روشناهییا ده رئه نجامین فه کولینی و بو روی ب روی بوونا فشارین ئیرانی ل سهر ههریما کوردستانی و پاراستنا قهواره پی ههریما کوردستانی و بهرژه وه ندییین ئه وی فه کوله رئه فان راسپارده یین ل خواری پیشکیشدکهت:

۱ - بهیزکرنا ئیکرتیزی و ئیکده نگییا نافخوی د نافبه را لایه نین سیاسی یین ههریما کوردستانی، ژبه رکو ب تی ب ئیکرتیزی و ئیکرتیی د شیاندایه ههریما کوردستانی ب شیوه یه کی کاریگه رتر بهرهنگاری فشارین دهرفه ببیت و پیگه هی ههریما کوردستانی بهیزتر لیبهیت.

۲ - پیدقییه ههریما کوردستانی یا بهرده وام بیت د په ره پیدانا په یوه ندییین خو ل گه ل ویلایه تین ئیکگرتی یین ئه مریکا و وهلاتین ئه وروپی و تورکیا و وهلاتین عهره پی، ئه وژی بو ب ده سته هینانا پالپشتیا نافده وله تی و دروستکرنا به لانسه کی به رامبه ر کاریگه ربین ده فهری.

سیاسة ایران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

٣ - نهجامدانا چاكسازيان د سازين حكومت و سيسته مي داجوهريدا بو پاراستنا سهروهريدا ياسا و دهستوري ب تايهتي د چوارچوفه يي عيراقيدا بو روي ب روي بوونا بريارين نه دهستوري يين دادگه ها فيدرالي.

٤ - پيدفييه ههريما كوردستاني سياسته ته كا ديپلوماسي يا چالاكتر ل گه ل ئيراني و حكومه تا عيراق يهيره وبكه ت ب ئارمانجا كي مكرنا ئالوزيان و چاره سه ركنا ئاريشه يين د ناقه را ههريم و به غدا ل سهر بنه مابين دهستوري، د هه مان ده مدا پيدفييه ل سهر ههريما كوردستاني دهستان ژ مافين خو يين دهستوري به رنه ده ت.

٥ - پيدفييه حكومه تا ههريما كوردستاني ب هه مي شيويهان هه ولا پاراستن و په ره پيدانا كه رتي نه فتى و گازي بده ت، ب شيويهه كي د چوارچوفه يي دهستوري دا بيت كو ب ژنده ره كي سه ره كي يي داها ت و هيزا ههريما كوردستاني بمينيت.

٦ - پيدفييه ههريما كوردستاني ب هه ماهه نكي ل گه ل حكومه تا عيراق و جفاكي نافده وله تي هه ولين خو چربكه ت بو روي ب روي بوونا هه ره هه وله كي بو دروستكرنا گرؤيپن چه كداری يين پرؤكسي د ناف ئا خا ههريما كوردستاني، كو دي بنه گه ف ل سهر ئاسايشا ههريما كوردستاني ده فهرى.

ژندهر:

ب زمانى عه ره بي:

- الجزيرة (٢٠٢٢)، الصدر والبارزاني يطالبان بالتحقيق في وجود مقرات إسرائيلية بكرديستان العراق، <https://www.aljazeera.net/politics/2022/3/13/>.
- خورشيد دلي (٢٠٢٢)، تكيف أم مواجهة : ماذا لو توصل الغرب وإيران لاتفاق نووي جديد في ٢٠٢٢، مجلة ملفات المستقبل، العدد (٤).
- زينة عبد الامير عبد الحسن الشمري (٢٠٢٠)، اتجاهات بناء استراتيجية القوة الإيرانية وديناميكياتها الإقليمية، دار انكي للنشر والتوزيع، العراق.
- عارف قورباني (٢٠٢٤)، كوردستان بهرگه ي تيوه گلانيكي ديكه ناگريت، رووداو، <https://www.rudaw.net/sorani/opinion/04022024>
- فراس عباس هاشم (٢٠٢٠)، الإرادات المتصادمة : استراتيجيات المواجهة الأمريكية - الإيرانية في حلبات الاحتكاك الجيوسياسية، دار الفجر للنشر والتوزيع، القاهرة، مصر.
- فراس عباس هاشم (٢٠٢١)، الانتخابات العراقية في سياقه أزمة الصراع الجيوبوليتيكي الإيراني في الشرق الأوسط (دراسة في حدود التدخل ورهانات التغيير) في الانتخابات النيابية التشريعية الخامسة ٢٠٢١ : صفيح ساخن لصراع الإرادات الدولية والإقليمية رؤى أكاديمية، المركز الديمقراطي العربي، برلين، ألمانيا.
- الغد (٢٠١٧)، البرلمان العراقي يرفض الاستفتاء على استقلال إقليم كردستان، <https://www.alghad.tv/>
- كيهان بزرگان (٢٠١٩)، استراتيجية إيران الخارجية تجاه توازن القوى الإقليمية، ترجمة : خالد حفطي التميمي، مركز الابحاث العلمية والدراسات الاستراتيجية في الشرق الاوسط/

طهران، <https://www.cmess.ir/Page/View/2019-03-21/3482>
[.https://kerbalacss.uokerbala.edu.iq/wp/blog/2019/04/18/](https://kerbalacss.uokerbala.edu.iq/wp/blog/2019/04/18/)

ب زمانی ئنگلیزی

- Amberin Zaman (2024), **Iran renews ultimatum for Iraq to disarm Kurdish opposition groups**, Al-Monitor, <https://www.al-monitor.com/originals/2023/08/iran-renews-ultimatum-iraq-disarm-kurdish-opposition-groups>, https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=13681.
- Ashley Lane (2023), **Iran's Islamist Proxies in the Middle East**, wilsoncenter, <https://www.wilsoncenter.org/article/irans-islamist-proxies>
- Aveen Karim (2022), **Iraqi top court deems KRG oil, gas law unconstitutional**, rudaw media, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/15022022>.
- Barry Rubin (2006), **IRAN: THE RISE OF A REGIONAL POWER**, Middle East Review of International Affairs, Vol. 10, No. 3.
- Chenar Chalak (2022), **PUK will obstruct KRG plans to export natural gas if process is not transparent: co-chair**, rudaw media, <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/280420224>.
- Chenar Chalak (2023), **Ruling Iraqi Shiite bloc says will abide by court ruling to remove Halbousi**, rudaw media, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/16112023>.
- Dilan Sirwan (2023), **KRG, President Barzani slam Iraqi court decision on payments to Kurdistan Region**, rudaw media, <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/26012023>.
- Julian Bechocha (2024), **IRGC claims deadly ballistic missile strikes on Erbil**, rudaw media, <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/150120241>.
- Karzan Sulaivany (2017), **US 'neutrality' over Kirkuk conflict sides with Iran, Shia forces**, Kurdistan 24 media, <https://www.kurdistan24.net/en/story/373077>.
- Kerr, Paul K. (2016), **Iran and Nuclear Weapons Production**, CRS Products (Library of Congress), IF12106, <https://www.congress.gov/crs-product/IF12106>.

سياسة إيران تجاه إقليم كردستان: شراكة أم تحول إلى قوة بالوكالة؟

- Kurdistan 24 media (2020), **Iran buries Qasim Soleimani moments before wave of missile attacks in Iraq**, <https://www.kurdistan24.net/en/story/381622>.
- Oren Liebermann, Haley Britzky, Natasha Bertrand, Kevin Liptak, Alex Marquardt, MJ Lee and Jennifer Hansler (2024), **US and UK carry out strikes against Iran-backed Houthis in Yemen**, CNN, <https://edition.cnn.com/2024/01/11/politics/us-strikes-houthis-yemen/index.html>.
- Reuters (2023), **Iraqi Kurdistan 2022 parliament extension unconstitutional, supreme court rules**, <https://www.reuters.com/world/middle-east/iraqi-kurdistan-parliaments-2022-term-extension-unconstitutional-supreme-court-2023-05-30/>.
- Zubir R. Ahmed, Nawzad Shukri (2023), **What Do Iran's Protests Mean for Iraq and the Kurdistan Region?**, Policy Analysis, Fikra Forum, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/what-do-irans-protests-mean-iraq-and-kurdistan-region>

